

Hranice na dosah

ZTEČ NA ZYNDRANOWOU

Krátce po dobytí města Dukly uháněl jednoho dne po cestách vedoucích k přednímu okraji fronty plně obsazený džíp. Jelo v něm několik členů londýnské vlády, kteří měli být dopraveni do míst v okolí Banské Bystrice v době Slovenského národního povstání. Jejich cesta probíhala zprvu po silnicích v rovinaté krajině, dále přes městečko Rymanov-Zdrój, kde nakrátko navštívili velitelství sovětské armády tohoto úseku fronty. Odtud pokračovali po horských cestách, četnými serpentunami stoupali a klesali do údolí rozlehlé obce Tylawa, v jejímž okolí se toho času nacházel hlavní stan 1. čs. armádního sboru. Po obou stranách cesty viděli stopy nedávných bojů. Všude se válela poničená děla, převrácená nákladní auta, trupy zabitých koní a v jednom místě i sestřelený německý bitevní letoun Junkers. Džíp se místy bořil do hlubokého bláta, protože předtím v noci a ještě ráno vytrvale přešlo. Nakonec dorazili k hlavnímu stanu sborového štábu. Byl umístěn v lese v bunkrech, uvítal je náčelník štábu 1. čs. armádního sboru. Velitel sboru byl v té době na předsunutě pozorovatelně. Náčelník štábu mjr. Lomský se vydal spolu s nimi na cestu na pozorovatelnu, kam dorazili po déletrvajícím chůzi do příkrého stoupání. Velitel sboru plk. Svoboda vysvětlil delegátům situaci na daném úseku fronty, to, kde je zakopán nepřítel a kde vojáci sboru. Nepřítele však nikde neviděli. Pět našich tanků se pomalu sunulo po náhorní planině kolem obce Zyndranowa. Směřovaly dále na jih k Dukelskému průsmyku. Po chvíli pozorování uslyšeli několik salv, které vystřelili naši samopalníci. Byli ukryti v lese přes údolí na vršku, v protějšku kóty, na níž byla vybudována pozorovatelná. V porovnání s ohlušujícím praskavým a stále se opakujícím rachotem min se střelba automatů nezdála být příliš hlučná. Plukovník Svoboda se rozhodl

předvést delegátům ukázkou boje a přikázal veliteli 3. brigády generálu Vedralovi, aby podnikl s menší jednotkou z lesa zteč na Zyndranowou.

Mohli sledovat tento útok z pozorovatelný. Vojáci vyrazili postupně v asi desetičlenných rojích prudkým během a měli překonat zhruba 400 metrů ke vsi. Bylo udivující, jak rychle je Němci postřehli a začali do nich pálit. Jejich miny vybuchovaly po celém poli, před nimi i za nimi. Palba z pušek a automatů a minometná palba zasáhla útočící v poli a byla velmi účinná. Žádný z rojů nepřeběhl úsek beze ztrát. Spíše víc vojáků zůstalo ležet v brázdách, někteří zranění, jiní mrtví. Ti šťastnější, kteří při ústupu doběhli až na okraj obce, naskákali do chráněného koryta potoka a dostali se do nové pasti za potokem, neboť Zyndranowa byla mezitím zasypána zápalnými granáty a její větší část byla již v plamenech. Nikdo z delegátů nemohl dost bezpečně posoudit, zda tento útok byl zvolen šťastně, ani zda vůbec byl nutný a zda mohl přinést jakýsi územní zisk, jenž by takové ztráty ospravedlňoval. Zůstala v nich z té hrůzné podívané trvalá nejistota a pochybnost. Zejména, když po uplynutí dalšího týdne dosáhlo naše vojsko československé hranice, jež od dějiště této pro ně pouhé podívané byla vzdálena nejvýše půldruhé až dva kilometry.

Tehdy se takové události zdály být v normě, celkem zanedbatelné s přihlédnutím k velkým každodenním ztrátám v jiných větších nebo menších operacích. Ne vždy a ne všichni vyšší velitelé, kteří byli oproti jim svěřeným vojákům, v poměrném bezpečí, si uvědomovali potřebu šetřit lidské životy. Někdy své vojáky hnali do nesmyslných útoků. Bylo to hazardérství kvůli těm, kdo o narychlo improvizované ukázkou vynuceného a nesmyslného hrdinství ani nestáli.

A O NĚCO POZDĚJI...

Byla sobota 14. října. Úderné skupiny pod velením poručíků Petrase a Reichla měly zase jednou vyrazit a dělostřelci 3. dělostřeleckého pluku dostali za úkol podporovat je palbou. Podle dělostřelců jejich baterie

účinnou přípravu provedly, ale ke zteči přesto nedošlo. Na velitelství sboru došla depeše tohoto znění: „Vzhledem k tomu, že vlastní minomety a dělostřelectvo rozbily naše sestavy na východišti, k útoku jsme nevyrazili. Od dělostřelectva u nás nebyl ani pozorovatel. V úderných skupinách jsou tři-čtyři mrtví, pět-šest raněných. Petras, Reichl.“ Šetřením na místě, provedeným bezprostředně po této události, bylo podle velitele dělostřelectva 3. brigády zjištěno, že hlášení nebylo pravdivé. Bylo přitom konstatováno, že úderné skupiny nedodržely nařízenou bezpečnostní vzdálenost za palebným valem. Velitel brigády podal na oba velitele trestní oznámení pro nesplnění bojových úkolů.

Poručík Petras mi vyprávěl o tomto případě jinak. V podstatě tak, jak uvedli ve svém hlášení velitelství sboru. Podle jeho slov obě jejich skupiny vyrazily onoho kritického dne vpřed, avšak ve zteči nemohly dále. Několik krátkých střel dopadlo příliš těsně před rojnici útočících a dvě nebo tři do jejich řad. Bylo to tak, jak to líčil Petras, či jinak? Oba se shodli na tom, že požadavek šetřit lidi v boji na frontě neměl být jen prázdnou frází. Nestačilo jen mluvit o tom, že je nutné zodpovědně plánovat a provádět bojové akce a vítězit nikoli počtem vojáků, ale uměním využít jejich dovedností v boji. Pro některé vyšší velitele v jejich touze po slávě za každou cenu však platilo spíše heslo „Nas mnoho!“

Mrtví a zranění, těžká i lehká poranění, kaluže krve. Těla s vnitřními poraněními bez vnějších příznaků. Někdy k tomu docházelo též vlastním zaviněním. Důvody? Různé. Nepřesná navigace, omyly, chyby v propočtech, špatně domluvená či pochopená signalizace a podobně. Také při výcviku, bohužel, k takovým případům docházelo, byť ne tak často. Při nacvičování pohyblivého palebného valu před postupujícími rojnicemi byla střelba z děl a minometů naostro někdy nepřesná, resp. některé granáty byly takzvané „krátké“ a dopadly mezi vlastní vojáky. Na frontě se to stávalo častěji. Zbytečně padlí a ranění jako důsledek omylu či chyby spolubojovníků nebo také z jiných objektivních či subjektivních důvodů.

Může být něco horšího a tragičtějšího? Žádné výčitky svědomí to už nemůžou napravit. Pozdní lítost nad tím, co se stalo, nikomu nepomůže.

STŘÍLENÍ ZAJATCŮ, VLASTNÍCH ZBĚHŮ A PANIKÁŘŮ

Přes mezinárodní úmluvy o zákazu střílení zajatců k tomu docházelo ve všech armádách světa, československou zahraniční armádu nevyjí-
maje. Němci, stejně jako vojáci spojeneckých armád, mnohdy stříleli zajatce. Stříleli českoslovenští vojáci na frontě zajaté Němce? Ano, takové případy se skutečně stávaly. Kdo by tvrdil opak, jako tomu bylo při natáčení filmu o bojích v Dukelském průsmyku (snímek „Dukla – krev a mýtus“), nemá pravdu. Bývaly situace, kdy i při nejlepší vůli vítěze vzhledem ke vzniklé situaci nebylo možné vzdávajícího se nepřítele ohlídat. Prostě proto, že jakékoliv jeho či jejich zajištění by vedlo k ohrožení vlastního bezpečí. Zajatec byl přiveden k veliteli a po krátkém výslechu rozkaz „Uvesti!“ („Odvést!“) znamenal „zastřelit“. Popravy následovaly také tehdy, když byli vojáci přistiženi při páchání nebo po bezprostředním spáchání zvěrstev na civilním obyvatelstvu či na vojácích vítězné strany, anebo při jejich „pokusu o útěk“. Samozřejmě, stávalo se to také v důsledku silného psychického vypětí a rozrušení na obou stranách. Docházelo však také ke zcela bezdůvodnému střílení zajatců, zejména ze msty a nenávisti. Zajatec byl odkázán na milost a nemilost protivníka. Těchto a mnoho jiných nepojmenovaných důvodů bylo za druhé světové války bezpočet. Na besedě s filmaři o konečné verzi zmíněného filmu bývalí vojáci tuto skutečnost popírali – „my ne, to oni!“. Příslušná pasáž filmu byla tedy vypuštěna. Při zamyšlení se nad tím jsem si vzpomněl na několik takových případů.

Jedním z nich byl příběh jedné naší mladé zdravotní sestry. Aby se zdokonalila v ošetřování raněných vojáků, měla mimo jiné uloženo dávat injekce těžce poraněnému německému důstojníkovi. Nebyl to lék, byla to čistá voda. Němec byl velmi vděčný za poskytovanou péči a říkal jí, že má doma dceru ve stejném věku, která je rovněž zdravotní sestrou.

Jednoho dne byl zraněný přenášen sanitáři na nosítkách, údajně do jiného stanu. Sestřička je doprovázela a vpředu šel ještě další voják. Ten se pojednou na předem určeném místě prudce otočil a střelil přenášeného do hlavy. Mrtvého s prostřelenou hlavou vyklopil na jiném místě do předem připravené jámy. Tato vzpomínka navždy utkvěla v paměti Marie P., která se s tím svěřila jen několika svým přátelům. „Dlouhou chvíli jsem zůstala stát jako zkamenělá, než jsem se z toho vzpamatovala,“ to byla její slova.

Stejně tak nelze popřít, že nejen v nepřátelských armádách, ale i v sovětské a naší docházelo ke střelení vlastních vojáků – zběhů a panikářů – jejich veliteli. Bylo to zpravidla v krajních situacích k zamezení vzrůstající paniky a zastavení ústupu před nepřítelem. Všichni to věděli, ne-li z vlastní zkušenosti, tak díky věrohodným zprávám od spolubojovníků. Nikdo o tom však otevřeně nemluvil.

VADIM A NASTĚA

Již delší dobu vládlo deštivé podzimní počasí. Vodou nabobtnalá tmavá mračna se převalovala nad krajinou a každou chvíli z nich na přesycenou a rozbahněnou půdu vytryskly proudy vody. Černou tmou noci nad hradbou lesa na obzoru, kde ve dne zuřil boj, protála jiskřící bílá světlice. Klesala pomalu k zemi v dálce nad vrcholky stromů a osvětlovala pozice Němců.

Vracel jsem se k jednotce z medsanbatu (plní ošetřovny). Cesta mi poněkud připomínala můj rodný kraj na Ukrajině, strašně dlouhé podzimní blátivé dny, hluboké bláto, které do sebe vsávalo boty chodce a dokázalo ho i vyzout. Býval to velmi smutný pohled z okna na dvůr a na ulici, na tu černou bezednost. Při chůzi lidé místy zapadali až po kolena do mazlavého černého bláta. Tady byly cesty převážně kamenité a jen kratší úseky trochu blátivé, zatímco tam u nás bývalo hluboké bláto všude. Mnohdy nebylo možno ani rozlišit, kde je okraj silnice a kde začíná pole. Pochodoval jsem už přes půl hodiny a přemýšlel o tom, že někteří

naši zranění chlapci zkoušeli kvůli svému uzdravení pít vlastní moč. Stmívalo se a dohonilo mě nákladní auto, ruská půldruhatunka. Zamasované reflektory vrhaly na cestu jen úzký pruh světla. Zvedl jsem ruku, auto zastavilo. Z kabiny se vyklonila nakrátko ostříhaná hlava řidiče.

„Davaj sadis, bojec.“ („Sedni si, vojáku.“) Seznámili jsme se. Jmenoval se Vadim, asi pětatřicetiletý, byl rovněž od Oděsy.

„Značit, my s toboju zemljaky a po vašemu kak ich nazývajúť?“ („Tak to jsme tedy krajané, a jak jim říkáte vy?“)

„Krajané,“ odpověděl jsem a povšiml si hodinek s velkým vypouklým ciferníkem na jeho zápěstí. Zadíval jsem se na ně a zeptal jsem se:

„Kotoryj čas těper? („Kolik je hodin?“)

„A eto smotrja kak komu nužno.“ („Podle toho, kolik kdo potřebuje.“)

Přítom poodhrnul rukáv gymnastorky ještě výše, měl tam ještě čtvero dalších náramkových hodinek různých tvarů, které ukazovaly různou denní dobu. Já jsem tehdy žádné hodinky neměl a udivilo mne, že on jich má až tolik. „Vsje oni u meňa trofejnyje“ („Všechny jsou ukořistěné“) – prohlásil vychloubačně, a přítom na mě významně pomrkával. Na moji otázku, proč je nemá nařizené na stejnou hodinu, odvětil: „U meňa odni časy pokazyvajut moskovskoje vremja, drugije městnoje vremja a tretji běrlinskoje!“ („Jedny hodinky ukazují moskevský čas, druhé místní čas a třetí ten berlínský!“) Samolibě se na mne podíval a vysvětloval: „U meňa jich bylo ješčo bolše, no štuk desjať mně stiri.“ („Měl jsem jich ještě více, asi deset mi jich ukradli.“) Slovo „stirit“ znamená v oděském žargonu „ukrást“. Tvářil se přítom jako geroj a čekal, že jej budu obdivovat. Neptal jsem se, jak k nim přišel. Měl jsem také v úmyslu některému zajatci hodinky uzmout. Věděl jsem, že vedle opatřování si různých drobných věcí touto cestou docházelo občas ke krádežím mezi vojáky navzájem. Existovaly také případy závažnějších krádeží mezi jednotlivými vojenskými útvary. Tak tomu jednou bylo též u průzkumné roty, která, posílena o četu pěšího praporu, měla za úkol zmocnit se osady Zbojska u Dukly. Průzkumníky dopravil na výchozí

pozici do obce Lazy Studebakerem řidič Tambor s tím, že se s nimi po splnění úkolu vrátí zpět. Řidič v noci usnul v okopu a auto bylo té noci ze 14. na 15. září odcizeno pravděpodobně ruským řidičem, ukrytým v nedalekém vedlejším okopu. Podobné případy krádeží se stávaly i mezi sovětskými jednotkami.

Během dalšího rozhovoru s Vadimem jsem si vzpomněl na svého bratra Milka, který před válkou studoval na železničním učilišti v Oděse a o prázdninách přijel domů s hodinkami na zápěstí. Byly to hodinky otěčestvěnnovo proizvodstva (domácí, sovětské výroby) a pro jejich velikost se jim říkalo cibuláky. Být „pri časach“, tedy mít vlastní hodinky, bylo tehdy v módě a jiné než domácí výroby nebyly k dostání. Těch, co se jimi mohli pyšnit, bylo málo. Na venkově to byli především učitelé, vedoucí pionýrů, různí funkcionáři a spekulanti, jinak nikdo. Ostatní považovali takového majitele hodinek za vzdělance a vzhlíželi k němu s úctou, byť by měl ruce od kravského či koňského hnoje.

Vraťme se ale k tomu, co následovalo po našem setkání. Všechna auta na frontě měla skla reflektorů natřena černou barvou, jen uprostřed byla ponechána podlouhlá úzká šterbina. Na křižovatkách se občas jen jako záblesk objevil kužel paprsků, když si řidiči pro lepší orientaci posvítili na provizorní směrovky. Ve frontovém pásmu neustále číhalo nebezpečí ze vzduchu.

Na frekventovanějších místech byli vždy regulovčící, většinou ženy. Ani v této roli neztrácely ženské kouzlo. Byly pro vojáky příjemným povzbuzením a osvěžením jejich touhy po ženách. Dlouhé odloučení vyvolávalo v myslech mužů vzpomínky na domov. Pouze v některých případech po utrpeném zranění byl některým povolen pobyt pár dnů doma na doléčení. Muži zvláště intenzivně pociťovali, že nejen doma za měsíčních nocí, ale i v drsných frontových podmínkách láska a sex patří k sobě.

Při průjezdu jednou z větších nepřehledných křižovatek, na níž řídila dopravu mladá ruská regulovčice, auto zastavilo. Vadim se vyklonil